

ALEXANDRU TOCILESCU

TEATRUL LA BOGOTÁ ÎN TIMPUL EVADĂRII LUI PABLO ESCOBAR

Nu în fiecare zi și nu oricine poate ajunge la Bogotá. Întimplarea și lipsa totală de activități m-au azvirlit la începutul lunii iunie tocmai acolo. De fapt, voiam de mult să-l vedem pe prietenii noștri (care se numesc Buendía, cu legătură cu eroii romanului lui Márquez "Un veac de singurătate"), dar distanța, ciudățenia și faima relativ proastă a locului ne-au ținut destul timp în expectativă.

În sfârșit, acestea sînt lucruri lipsite de importanță. Eu, de fapt, vreau să fac o relatare despre starea teatrului în acest oraș (reprezentativ, cred, din acest punct de vedere, pentru toată țara), la un anumit moment - iulie 1992, în vremea senzaționalului evadări a nu mai puțin senzaționalului traficant de cocaină și multimiliardar, deținutul (de bunăvoie) Pablo Escobar Gaviria.

Dar vorba lui Hamlet (un mal vechi hobby de-al meu): "...doar fapte, fapte...". "Restul e tăcere" ... ar spune el, "restul e întuneric" spun eu, pentru că, intrînd la teatru la ora 19,50 ca un spectator disciplinat, pătrund orbecăind într-un hol luminat de trei luminări, unde o mulțime informă se înghesule transpirînd în jurul unei măsuțe la care un domn negricios distribuie amabil în pahare de plastic un fel de țulcă fiartă cu scorțișoară: "canelată" = aguardiente + scorțișoară (canela), unde aguardiente = rachiu de trestie de zahăr + anason. O clipă! Pleasa care se juca în seara respectivă era Suflete moarte după Gogol, în adaptarea lui Arthur Adamov. Mi-am zis că totul este o strategie regizorală: Rusia, puterea întunericului, alcoolismul, o "mise en abîme", cum spun criticii noștri, ortografilnd fiecare cum crede de cuviință. Nu, nu voia nimeni să ne pună în abis (?!), era criză de energie, doamnelor și domnilor! Penurie, stimați concetățeni și tovarășii!

Tovarăși! Acesta a fost cuvîntul cu care a început spectacolul. Cuvînt introductiv, rostit de directorul trupei după intrarea publicului în sală. Totul părea o ședință de sindicat sau de partid. Ni s-au explicat tot felul de lucruri și am aflat că luăm parte la spectacolul unei trupe de stînga de orientare comunist-maoistă, sau cam așa ceva, că de fapt erau mai curînd amatori, dar că regizorul și o parte din actori erau vechi profesioniști și voiau să ajute mișcarea etc. Spectacolul a fost pe măsura introducerii: groaznic. Un fel de teatru sovietic din anii '50 cu neplăcute influențe brechtlene, în care personajele (negative) erau pe rînd demascate și inferate pînă cînd din ele nu mai rămînea decît o moviță fumegîndă de oase și zdrențe. Un decor sinistru, jocul actorilor - mizerabil, singura undă de haz (pentru mine) era apariția unui negru în rolul unui popă (ortodox, of course).

După mult chin, se termină spectacolul cu aceeași imagine ca la început (vezi Doamne, troicalul Cîclkov mai aleargă încă...) și vrem să plecăm. Dar nu, din nou ședință: acum voiau să afle de la noi cum și de ce ne-a plăcut.

Apare și regizorul: este singurul nume pe care-l dau, trupa și teatrul nefiînd vinovați cu nimic. Omul se numește Ricardo Camacho și este regizor. După ce știm noi asta? Simplu: după haine. El este îmbrăcat ca un regizor: cu blugi și haină de piele. Și atunci am avut revelația că pretundenii, în marile capitale și în colturile uitate de lume, tineri sau bătrîni, celebri sau mizerabili, de la Mircea Marin la Mircea Cornișteanu, de la B. Barasch la P. Brook, Strehler, Nicoleta Toia și Bob Wilson, oameni care pot jura că și-au dedicat întreaga viață luptei împotriva conformismului, a spiritului gregar, a egalizării și uniformizării ființei umane, formează, de fapt, adunați la un loc, un batalion omogen, îmbrăcat într-o frumoașă uniformă - blugi și haină de piele, mărșăluind disciplinat spre dunga neagră a orizontului.

Meditînd la acest lucru am vrut să-mi aprind o țigară. Caut bricheta în buzunarul de la blugi: nu e! O găsesc în sfârșit. E în hăinuța de piele.

..*

Peste două zile mă aflu la spital la dializă și mă uitam la televizor. Brusc, emisiunea se întrerupe și crălnica, destul de stressată, ne spune că imediat va vorbi președintele republicii. Ceea ce face, explicîndu-ne că după evadarea lui Escobar, petrecută cu cîteva ore în urmă, aducînd grave prejudicii liniștii și ordinii din țară, se vede nevoit să declare starea de urgență. Seara trebuia să merg la teatru. Mă gîndesc: stare de urgență, interzicerea adunărilor publice, restricții de circulație, împușcat dacă ești văzut pe stradă după ora 21, mă rog, tot arsenalul cunoscut din filmele cu fasciști și cu eroi ai rezistenței care sîfidează toate aceste legi.

Bineînțeles că nu a fost nimic din toate astea. Ca orice lege în Columbia, și asta avea să albă un pur caracter teoretic. Singura problemă care se punea în mod serios era dacă vor fi sau nu atentate cu bombe în teatre, complexe comerciale, pețe și alte locuri unde se obișnuiesc asemenea jocuri de artificii.

Dar pasiunea pentru teatru, se știe, e mai puternică decît meschinul instinct de conservare, așa că, împreună cu vreo 400 de urmași ai conchistadorilor, am pătruns în Teatrul Național să vedem Incredibila și trista istorie a candidatei Eréndira și a nesăbuitei sale bunici de Gabriel García Márquez, în adaptarea lui Carlos José Reyes și a regizorului Jorge Ali Triana, o coproducție a Centrului TPB și a Teatrului Național. Spectacolul se juca de vreo trei săptămîni cu casa închisă și era evenimentul cultural nr. 1 din oraș. Apăruseră deja pe stradă tricolorele reproducînd afișul spectacolului și presa era încă plină de ecourile favorabile stîrnite de premieră.

Și pe drept. De cînd intrai în sală - cortina ridicată -, decorul nu se vedea bine, dar undeva, luminată, o siluetă argintie pe care o bănuial un manechin (dar noi, care cunoșteam teatrul polonez, știam că e un actor și că se va mișca cîndva), în sfârșit acel ceva care face să miroasă a teatru de-adevăratelea.

Pentru cine cunoaște nuvelele omonime ale lui Márquez subiectul spectacolului e clar, iar dramaturgia se ține strîns de linia nuvelei. Pentru cine nu o știe, nu pot decît să semnalez ediția din 1980 la editura Univers, în traducerea lui Darle Novăceanu și a Mirunei Ionescu, actualmente ambasadori la Madrid.

Pe scurt, e vorba despre o tinăre fată, Eréndira, care trebuie să plătească cu trupul, sudoarea și singele ei o vină ce trece dincolo de anecdotică piesei, vină pentru care bunica ei o obligă să se prostitueze toată viața considerînd-o datoare pentru paguba făcută. Este o povestire despre personaje nomade care se deplasează între Marea Caralibilor și un interior de unde răzbat ecouri ale comerțului, politicii și violenței. În peregrinarea lor personajele întîlnesc alți oameni și alte întîmplări, oferindu-ne astfel secțiuni verticale și orizontale în structura lumii și a societății.

E foarte pompos exprimat, dar în puține cuvinte nu pot rezuma mai bine. De altfel, bineînțeles, nu asta e important, ci felul în care decurge spectacolul. Iar spectacolul are ceea ce, pentru mine cel puțin, este esențial: emoție și adevăr. Poate uneori puțin naiv, poate folosind toate procedeele exterioare cunoscute de noi: ceață, stroboscop, lumini colorate, scenă turnantă, împușcături, dansuri, cîntece și cîte și mai cîte, dar toate în slujba unui adevăr - "de scenă", să-l zicem - pe care începi să-l simți pătrunzîndu-ți prin pori în toată ființa pentru a-ți crea o emoție artistică și umană de cea mai nobilă esență.

Am reținut dintre interpreții pe Delfina Guldó, nesăbufta bunică, o combinație între fizicul și forța Michaelului Juvara și salturile, bruște dar de un umor imens, de la o stare la alta ce caracterizează jocul Tamarei Bucluceanu. Fac aceste comparații doar ca să vă sugerez imaginea acestui tip de acțiunii

care ar stîrni ovații orlunde în marile teatre europene. Ovațiile, oricum, le-a stîrnit și aici. O împreună deosebită mi-a făcut și Fabiana Medina, o fată de vreo 20 de ani, debutantă, interpreta Eréndirei. Un adevăr actoricesc frisonant este imensa calitate a acestei fete cu trup îndesat și vinjos de țărancă și cu trăsături marcate de singele Indio din ea. Dar cîtă puritate, cîtă nevinovăție pune în jocul ei și în paradoxalul situațiilor în care se află jucind tot spectacolul aproape goală - al senzația de fapt că asistăm la martiriul unei sfinte (ceea ce cam vrea să ne spună și plesa, din care răzbat multe ecouri biblice). Din păcate, partenerul ei direct, Juan Sebastian Aragón, nu face față, așa că dramatismul maxim este oferit de scenele în care se confruntă cele două interprete principale.

Cîteva cuvinte despre decorul, conceput după cum scrie în program, de cineva sau ceva care se numește Chirivico. Un fel de gard de scinduri rupte, papură, bambus, crengi și alte uscături înconjoară scena care este acoperită de un strat gros de nisip, baza imagistică a spectacolului fiind piciorul gol înfundându-se în praf, trupul transpirat prăvălindu-se în praf, bicicleta, autobuzul, soldații, călugării, curvele, lumea de la blici, tîrindu-se în praf și arșită. Foarte frumos. Sigur, dacă fundamental ar fi fost mai bine întins... dar asta fără Dan Jitlanu nu se poate.

Mi-am amintit mal tîrziu, însă, că singura plesă sud-americană pe care am montat-o - Maria și copiii ei de Osvaldo Dragún, la Pitești, 1981 (?) - a avut ca decor (Dinei Ruesu) suprafața scenei acoperită de rumeguș (ca să sugereze praful) iar de jur-împrejur am avut un circular de scinduri (capace de lădițe de fructe). Deși componenta esențială a lumii sud-americane este vegetația, praful (sau nisipul) și culoarea caldă a lemnului sînt menite să evocă căldura, aerul încins și setea. Culorile reci - verde, albastru - ar înviora și ar răcori o atmosferă care, spre a da un suport biologic patimilor, se dorește sufocantă.

Spectacolul mi-a plăcut atît de mult încît aș dori să mal scriu ceva, dar prealîndelungata frecventare a cronicarilor noștri de teatru mi-a creat un sistem de stereotipuri de exprimare din care, val, nu mal pot să ies: "de excepție, intruchiparea, culoare, aplomb, finețe, tehnică, sensibilitate", mal nou "charismatic" sînt vorba care nu mal spun nimic, iar cititorul nu va afla dech la spectacol dacă acesta e bun sau prost. Dar ce contează?

Am să încerc mal departe să vă informez despre a treia experiență teatrală trăită de mine în îndepărtata Bogotá (așa se spune, nu?), sărînd peste ceea ce a fost doar un infim fragment de experiență, deoarece acest spectacol (fragmentul de experiență, adică) nu s-a ținut (el trebuia să fie o a doua reprezentație în seara respectivă), întrucl actorii s-au îmbrătat împreună cu publicul primei reprezentații, acesta fiind format din membrii unui congres de antropologie care se ținea în oraș, invitați să vadă spectacolul și cărora (ca și nouă, care așteptam reprezentația nr. 2) li s-a distribuit în mod gratuit (ca și actorilor după reprezentația nr. 1) mal sus pomenita aguardiente, atît pură, ch și sub forma, tot mal sus pomenită, de canelată (rețeta deja o știți).

Scăpat cu bine din fraza anterioară, încerc să scriu despre spectacolul nr.3, care, așa cum nu se întîmplă de obicei, a fost cel mal interesant.

Era chiar seara premierii. În cartierul vechi al orașului - Candelaria -, rătăcind pe niște străduțe înguste în pantă abruptă, pe lîngă case albe și plate, foarte vechi dar frumoase restaurate - de altfel întregul cartier tînde să devină un mare centru cultural, istoric și etnografic - am ajuns la o casă absolut oarecare, unde un afiș arăta că în seara respectivă urma să albă loc premiera spectacolului Palate în interpretarea a ceea ce se numește "Teatro Taller de Colombia", trupă mal mult dech falmoasă care se definește ea însăși astfel: "o comunitate de actrițe și actori ambulanți care supraviețuiesc prin forța muncii și a speranței și care a optat pentru a organiza în autogestione cu o economie și o formă de viață esențialmente colective". În 19 ani de existență au montat 20 de spectacole pe care le-au prezentat în 17 țări, participînd la 5 festivaluri naționale și 18 internaționale. Spectacolele lor se țin în aer liber sau într-un cort. Acum erau în cort, un cort mare, ca de circ, cu public pe două laturi. Firește că am intrat printr-un loc greșit și ne-am trezit în

millocul spațiului de joc, întîmpinați de hohotele de ris ale spectatorilor, dar am înțeles că nu eram primul cărora li se întîmpla asta și că probabil această intrare făcea parte din show.

Despre plesă: bazată pe libretul operii Pagliacci, scrisă tot de Leoncavallo, textul ei mal cuprinde intermezii poetice din versurile lui Raul Gómez Jattin, Juan Manuel Roca, Julio Daniel Chaparro, Orieta Lozano și Carlos Pizzaro. Ajuns aici, trebuie să fac o nouă paranteză ca să vorbesc pușin despre locul și rostul poeziei în cultura columbiană.

"În veacul acesta gras, gemînd de patimi" (da, din nou Hamlet - ce vreți, e singura plesă pe care o știu pe dinafară și citatele îmi vin automat în minte) și în această minusculă Europă împochită și trufașă, poezia ocupă un colșor din ce în ce mal obscur, iar lipsa de pragmatism a poezilor îi azvîrle într-o categorie umană destinată de obicei ajutorului social.

Nu același lucru se întîmplă în această țară în care nu există cale ferată, iar în capitala de peste 6 milioane de oameni nu ai nici tramvai, nici metrou. Dar ai în schimb, de joi seara cînd începe "rumba", adică sărbătoarea, festa, în cîteva baruri, alături de jazz sau salsa, concursuri de poezie, domnilor, cu participarea publicului și a unor poeți care sînt lubiți și ovaționați ca starurile de rock. Asemenea concursuri - seri de poezie sînt și în sălile unor biblioteci sau altor instituții de cultură, dar existența lor în night-cluburi în loc de spectacole de varietate sau strip-tease mi se pare mal mult dech simptomatic. Asemenea "performances" ad hoc ofereau și la noi pe vremuri regretații Pică și Ahoce, singurii care știu că poezia trebuie să întîlnească strada.

Am făcut această digresie ca să mă apropii mal mult de subiect; căci acesta este și mesajul spectacolului: poem al circului și circ al străzii, la propriu nu la figurat, pătrundem într-o lume de circari ambulante, în cotidianul existenței lor, cu toată mizeria și sublimul ei. Repetiții pentru spectacol, numere întregi realizate perfect: echilibristică, acrobații, jonglerii, scamatorii, aruncări de cușite, balans, bicicleta pe sîrmă, gaguri, ciouvnerii, dans, muzică, tot ce se poate face într-un circ, totul perfect realizat tehnic. Iar în această viață trăită cu un picior pe sîrmă și o mină pe cușit fierb și pul-sează patimi, drame, lubrii patetice și împreunări derizorii, omlete preparate pe un reșou în fața noastră și poeme filosofice recitate la beție.

Spectacolul te îmbrățișează, te ia cu el și te poartă într-o lume în care oamenii sînt din carne și sînge, iar viața pe care o trăiesc are adevăr și sentimente pe care ei le exprimă, liberi să o facă și neîncercînd să le ascundă.

Sîntem departe de oamenii de plastic pe care li întîlnim în jurul nostru și pe care ne străduim atît să-i limităm, oameni pe care căldura unui sentiment li-ar topi ca pe o pungă de polietilenă făcîndu-i un chibrit și din care nu ar rămîne dech un ghemotoc zgrunțuros cu miros neplăcut.

Decorul spectacolului, foarte bine realizat și funcționînd perfect, era format din doi stilpi înalți între care se afla cablul de sîrmă pe care se circula cu bicicleta sau per pedee, în jurul stilpiilor un sistem de cearceafuri care se ridicau sau se lăseau mereu în alt fel și două module paraleleipedice cu roțițe pe o bază mare și o bază mică, de fapt niște rame care puteau fi case, scenă, autobuz, cutie magică pentru iluzionisti, masă, cabina actorilor, orice. Extrem de plastic, în spațiu cuprins între două gradene de plastic, acest decor strict utilitar crea perfect ambianța și spațiu de joc necesare; mal mult dech atît, scenograful Enrique Castriillon face un decor total lpekte de culoare, nu s-a lăsat tentat de ponchul circ, egal culorii jîpătoare, lăsînd spațiu pur și dînd ocazia actorilor să creeze culori din joc și din imagini. De altfel, în teatru în arenă, de orice fel ar fi el, fundalul pe care joacă actorul este publicul, peștri prin forța împrejurărilor, așa încît o costumește prea colorată și un decor la fel anulează în loc să pună în valoare.

Despre spectacol nu pot să scriu mal mult, el trebuie văzut și nu se poate povesti. Voi enumera actorii în semn de prețuire, pentru că numele lor nu vă spun, evident, nimic: Carlos N. Villada (Beto), Rubén Darío Herrera, Anselmo Parra, Libardo David Hernández, Jaime Gonzáles, Beatriz Calvo, Sandra Parra, Betty Romana, Yolanda Zamora. Chiți-le o dată cu voce tare. Veți auzi ce frumos sună. Numele actorilor buni sună întotdeauna frumos.

